

De herkomst

Columns - 25 juni 2019 - Auteur: Merlijn Schoonenboom

Alles is goed, het eten lekker, de gesprekken beschaafd, totdat een van de gasten, een Duitse architect die naar eigen zeggen 'zeer succesvol' is, mijn Hollandse accent na gaat doen. Eerst lach ik beleefd met het gezelschap mee, totdat hij steeds venijniger (en dronkener) wordt. Van accent gaat het naar grammaticafouten en vandaar begint een frontale aanval op mijzelf.

Ik moet aan dit voorval denken, als ik eind juni in een zaaltje in de stad Essen zit. Daar vindt een boekpresentatie plaats van een Turks-Duitse auteur, Spiegel-columniste Ferda Ataman. De titel van haar boek, 'Hört auf zu fragen. Ich bin von hier' sluit aan bij een al langer durende discussie in Duitsland over 'herkomst'.

Natuurlijk, die discussie gaat niet over Hollanders in Duitsland, maar over Duitsers met Turkse, Arabische of anderszins niet-westerse 'migratieachtergrond'. Een van de aanleidingen ervan was de Özil-affaire vorig jaar, de Duitse stervoetballer die met de Turkse president Erdogan op de foto poseerde en nationale woede over zich heen kreeg. Sindsdien verzamelt het Twitter-account #MeTwo honderdduizenden verhalen van Duitsers met migratieachtergrond die zich gediscrimineerd voelen.

De initiatiefnemer van #MeTwo, Ali Can, een bevlogen jongeman die als kind van Koerdische vluchtelingen naar Duitsland kwam, is nu de gastheer van de boekpresentatie. Can heeft in Essen het Vielrespektzentrum geopend, waar de 'dialogoog der culturen' in iedere mogelijke vorm moet plaatsvinden. Ferda Ataman is een van de eerste openbare sprekers van het centrum.

Een zachtzinnige 'dialogoog der culturen' is alleen niet bepaald Atamans eerste doel. Ze richt in haar columns graag en vaak de beschuldigende vinger op de Duitse samenleving. Volgens haar is de nadruk op herkomst de uiting van een diepgeworteld racisme van de Duitsers. Ze spreekt daarom polemisch over de *Volksdeutschen* die haar, de migrantendochter, niet willen toelaten.

Merlijn Schoonenboom verbindt in zijn maandelijkse column persoonlijke ervaringen met bredere maatschappelijke ontwikkelingen in Duitsland

Dat is natuurlijk een wel erg makkelijke beschuldiging. Het is waar dat de naoorlogse Duitse samenleving lang zeer gesloten is geweest voor 'niet-westerse' invloeden, meer dan ex-koloniale machten als Frankrijk, Engeland of Nederland. Maar het lijkt me niet dat de huidige 'herkomst'-discussie alleen te wijten is aan een specifiek Duits racisme.

De zaal, een veelkleurige mix van Essense *Bildungsbürger*, een paar oudere Turks-Duitse mannen en 20-ers met en zonder *Migrationshintergrund*, wijst dan ook terecht op de nuance ervan. De *Bildungsbürger* werpen Ataman tegen dat het vragen naar herkomst toch ook gewoon interesse kan zijn. De oudere migranten vertellen dat juist in Turkije ieder gesprek met je regionale herkomst begint, om daarna vergaande conclusies over je karakter te trekken. En Ataman zelf wijst er aan het eind zelf nog even op, dat het inmiddels onder de 'derde generatie' de gewoonte is geworden zich weer als 'Turk' te omschrijven in plaats van als Duitser.

De vraag naar de herkomst op zichzelf is het probleem ook niet. Dat wordt die pas als je als individu wordt afgerekend op vermeende negatieve kwalificaties van de culturele groep waar je toe behoort. Die vijandigheid ontstaat als de angsten van de meerderheid op een minderheid worden geprojecteerd, laat de historicus Jan Plamper in zijn boek 'Das neue Wir' (2019) zien. Ook de Duitsers zelf zijn meermaals in die rol terecht gekomen, zoals in het 19de-eeuwse Amerika waar ze als 'slecht geïntegreerd' golden. Je zou daar aan kunnen toevoegen: in Nederland kon je tot voor kort als Duitser ook maar beter bedeesd je ogen neerslaan als er harde grappen over je land werden gemaakt.

Mijn Nederlandse herkomst is in Duitsland daarentegen altijd vooral van voordeel geweest, zonder dat ik dat persoonlijk nu zozeer had verdiend. De Nederlander wordt namelijk niet als bedreiging, maar als een relatief onschuldige grapjas gezien. Ieder gesprek, hoe stroef ook, kan daarom altijd worden gered door een paar anekdotes over hagelslag, haring of de nieuwste rechts-populistische media-ster.

De 'zeer succesvolle' architect was de enige keer dat het anders liep. Pas later hoorde ik dat hij uit het grensgebied met Nederland komt - iets dat blijkbaar ooit een kwellende ervaring heeft opgeleverd. Na de zoveelste 'grap' over mijn accent was ook ik niet meer in staat tot de 'dialogue der culturen'. Ik ben van het diner opgestaan en vertrokken.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/32263/de-herkomst>